

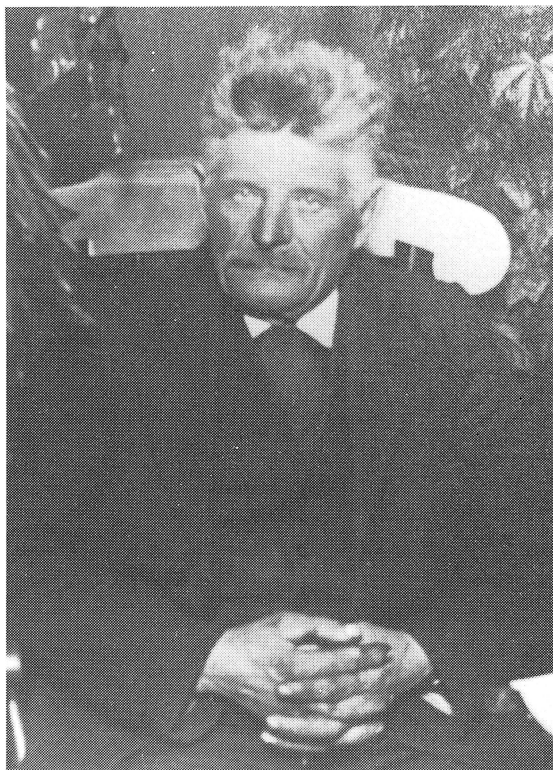
Barndomsminnen från Ryssa

När minnet likt ladusvalan gör en looping över byn, så blir det även tidsmässigt en resa genom många år. Vissa händelser kan för ett litet barn upplevas som stort och bli ett minne för livet. Så även för mig. Jag kan likt tomten i Runebergs dikt undra över livets gåtor och tycker att livet liknar en garnhärva med flammigt garn.

Första delen av mina minnen finns förstås i och omkring gården, granngårdarna och Ryssån.

Att tröskeln in till Pälla i stallet var hög, det visste jag, men över den kom jag. En brödbit eller litet socker skulle Pälla ha. Jag vet inte om jag hade sällskap med någon vuxen i början, men jag gjorde visst en tur till henne varje morgon en tid av mitt liv. Jag minns att jag höll i hennes ben när jag gick in i spiltan, men aldrig blev jag sparkad eller klämd. Hon böjde ner huvudet och tog försiktigt ur min hand. Sedan smekte jag Pälla över nosen, mjukare fanns inte. Som tack gnuggade hon mej över ansiktet. Mamma har berättat att jag sagt åt henne att hon var nästan lika mjuk som Pälla. Det var ett smicker utan all like.

Ett minne finns av morfar, Mås Jöns Larsson (1849—1922), när han står och slår på ett rödglödgat järn. Han lyfte mig över tröskeln och ställde mej så jag fick åka upp och ner på trampan till smedjepusten som gav luft åt härden. Morfar var min ögonsten. Det han inte kunde, det var omöjligt. Som när han blev ombedd att plantera ett bananträd åt mej. Första bananen var en upplevelse utan all like. Jag satt på morfars

Mås Jöns Larsson (1849—1922. Nämndeman och duktig skrivkarl. Byföreståndare underåren 1881-1918. Under slutet av 1800-talet åtog han sig att bygga ny flottbro mellan Gesunda och Sollerön för 10000 riksdaler. Mås Jöns levde helnykter i en tid då alkoholkonsumtionen var mycket hög och allmän. Han var mångsysslare men en medmänniska i dess rätta bemärkelse och värnade om byns och allas bästa.

knä och han visade hur jag skulle öppna den. Med andakt bet jag av den första biten och bjöd morfar att smaka. Det var otroligt gott.

I bagarstugan hade morfar snickeriverkstad med många verktyg, bl a en stor yxa. Den var vass och förbjuden för oss barn att röra. Men Fritiof provade den förstås och en gång när vi var ensamma där, råkade han hugga in yxan i muskeln nedanför knäet. Oj, vad vi blev rädda. Jag sprang in i stugan och ropade att Fritiof huggit sig så att tarmarna rann ut. Pappa råkade vara hemma så han kunde bära in honom. Sedan tog han fram handdukar och sublimatflaskan, den med dödskallemärket på och som barn inte fick röra. Sen kom Hedman med nål och tråd och

sydde ihop såret. Det läkte fint och någon läkare behövdes inte.

Jag och morfar låg våren 1922 samtidigt på lasarettet i Mora, han på kirurgen och jag på barnavdelningen som var i ett särskilt hus. Eftersom jag var mycket dålig och var sängliggande länge, fick jag börja med att träna benen och gå runt sängen och hålla i spjalorna. En gång lindade dom in mej i en filt och bar mej ner till morfar så jag fick sitta i hans säng. Då tog han ett fat med plommon och en klick grädde och bjöd mej på. Det var sista gången jag satt hos morfar. Jag fick åka hem efterhand, men morfar dog när gulmåran blommade. Gulmåran är för mej morfars blomma och han fick min bukett då han åkte till Soll på sin sista resa. Men att morfar inte var hemma och inte i Mora var överkligt för mej.

Det var tur för mej att Jan Petter Ringström fanns då. Vem skulle annars trösta mej och svara på alla frågor. Han bodde i granngården, var värmlänning som kommit till byn när dom byggde järnvägen. Jag fick prova hans rallarhatt och sitta i hans knä. Hur roligt han kunde berätta om morfar som var i himlen och gick på blommande ängar. Stjärnorna var himmelens fönster och där kunde morfar se ner till mej och Jan Petter. Själv sade han när jag frågade var han bodde förr: ”Jo, de va i en stua som stod ute om nätterna å hade skorsten upp genom take”. Jag undrade nog litet på det där och kom underfund med att det gjorde andra stugor också.

När jag inte hade morfar längre så fick Jan Petter mej om halsen och blev kammad och fin. Det enda jag skulle vara försiktig med var mullbänken under hans röda mustasch. Jag talade om för honom att morfar inte haft snus under läppen och luktat så där. Då fick jag besked att morfar inte haft slantar att köpa snus för och med det beskedet var jag nöjd.

Hundar hade Jan Petter och även valpar ibland. Hemma hos oss tog dom galoscher och skor på trappan för alla som kom. Men under en vinbärsbuske kunde jag hämta hem det igen. För Jan Petter var det endast gråhundar som räknades. ”En gråhunn är en riktig hunn men en stövare är en bonnhunn”, sa han.

Hans värmländska tungomål blandade jag in i mitt ryssamål, så därför fanns det många ”bonnhunnar”. Kisti, hans hustru, fick heta Mor även för mej och hennes syster ”Moster” och i grannasgården fanns ”grannasmor”.

Vid midsommar brukade en del av hans rallarkompisar komma och då hade han och jag tränat "Ack Värmeland du sköna" så den sjöng jag för dem. En gång fick jag 25 öre och lyckligare kan ingen finanshaj känna sig efter en lyckad affär.

Mor och Jan Petter hade också en grann men elak tupp som jagade folk. Mamma fick lov att ha en stör med sig när hon skulle hämta in tunnbröd. Men följde jag med så stod tuppen bara och lurade.

Ju äldre jag blev, ju mer vidgades reviret. Alla i byn kände varandra och barn fanns det gott om som lekkamrater. Alla var vi bybor året runt med undantag för ett par familjer som hade sina fåbodar i byn. Dom anlände således tidigt på våren med häst, kor, får och svin. En sådan familj var vår granne Jons och Maria med Per och sina flickor. Med dom var våren verkligen kommen till byn. Det första dom gjorde var att krita spismuren. "Himmel och pannkaka" vad det var roligt. Dom hade också sirap i en flaska, som det gick fint att ringla sirapsränder på pannkakor med. Jons och Anders började genast sitt fiske och jag kan än i andanom se hur dom kom kånkande från sjön.

En gång fick Per och Fritiof en ål, lång som en stor orm. Den lades ner i en vattentunna och ett trälock lades över. Vi skulle naturligtvis titta lite på den och då stack den iväg genom gräset med riktning mot sjön. Till slut fångades den i en säck och såldes till hotellet i Mora.

Sommartid hade vi mycken nytta och glädje av ån. Höljan nedanför bron var badplats för byns alla barn och ån i övrigt användes av byns kvinnor för tvätt.

Sommar var också barfotaspring och bad. Jag kan än i dag känna hur mjukt det var att springa i ränderna av kärrhjulen ner till sjön. Åka i hölass och trampa hö förenade nytta med nöje. Vi var alltid med på de vuxnas arbete. Var olika blommor växte lärde vi oss. Kattfoten hade sin växtplats och förgätmigejen ville ha våtare om roten. Av daldockan fanns enstaka plantor och dom kollade vi noga. "Natt och dag" som vi sade, och liljekonvaljen hade sin tid och sina ställen. Från vårens tussilago och sippor över sommarens alla blommor till hundlokor med frostkristaller, ja allt har provats.

Vi hade turen att ha en snäll och barnsäker häst, "Pålla". På hennes rygg blev vi uppslängda och hon gick hem med oss i lugn och ro. En gång blev det häftigt åskväder vid Håvåtjärn med stora hagel, jag tror det var vid höslättern. Efter ovädret blev Pålla hemskickad med Ellen

”Fällä”, omtyckt badplats i Ryssån vid sågen strax nedom stenbron. Foto:Jugå Nils.

och mej på sin rygg. Hon var varm och våt på ryggen. När hon gick över lilla gångbron och uppför branta backen, gällde det att klänga fast och det fanns bara manen att hålla i. När hon kom till staldörren, stannade hon så vi fick hänga om hennes hals och hasa ner till marken. Eftersom dörren stod öppen så kunde hon sedan gå in.

Vår kamrat Axel var kanske inte riktigt snäll mor Pälla, så när han en gång tjuvade sig till en ridtur, så stannade hon inte vid dörren utan gick direkt in med resultat att Axel hasade ner bakom svansen. Hur mycket ”ptro, ptro” han skrek stannade hon inte. Var roligt det var att se på!

Åkturer med Pälla gjorde mamma och Maja till något friluftsmöte i-bland. Då fick vi barnungar åka med — konstigt nog finns bara vackert väder kvar i minnet. En gång i Kox råkade vi barn få varsin ballong, det var säkert vår första och därmed en stor händelse. Där gick Rosa och jag och beundrade ballongerna och knep hårt om snöret så dom inte

skulle flyga iväg. Då kom en farbror förbi med en stor cigarr och min ballong nosade för nära, det blev pang direkt. Så var det nöjet slut och jag hade bara ett snöre att titta på.

När zigenare kom genom byn var det en sensation. En gång reste de ett tält ovanför Perolsgården och gick omkring i byn och tiggde ved. För oss var de främmande fåglar. Dom hade många barn med sig och jag trodde att dom knyckte ungar där dom for fram. Då gällde det att passa sig väl. Jag har ett minne av att Rosa, Ellen och jag var i ett lider på Forsgården och tittade mellan bräderna när dom for förbi.

Byn hade en tid med egna revyer, skrivna och framförda av byns egna förmågor. Mycket arbete krävdes innan dom blev klara och byborna gick man ur huse för att titta på föreställningarna. Men även vi skolbarn spelade pjäser och även till dessa föreställningar kom bybor för att se på.

När flottningsbåten kom på våren för att hämta timret som låg vid åmynningen, var det folkvandring ner till båten. Skepparn kom alltid upp till oss och hälsade på. Han hade vitt skägg och var stilig i sin uniform. Vi barn tyckte att båten var väldigt stor, vit och vacker.

Om vårarna var det den kombinerade vedsåg- och klyvmaskinen som cirkulerade mellan gårdarna i byn. Ljudet från den sjöng från morgon till kväll. Den maskinen fungerar fortfarande och ägs gemensamt av byborna.

Ån gav oss inte bara bruset vid högvatten. Vid lägre vatten letade vi snäckor och likt guldetare drömde vi om att hitta en stor pärla någon gång. Men den pärlemorskimrande insidan på snäckan var det enda vi fann. Men mer eller mindre beroende på vattenståndet så har Ryssån sövt oss på kvällarna. När innanfönstren togs bort på våren var det påtagligt.

I dag är det roligt att se alla nya hus som byggs i byn. Likandant är det med äldre gårdar som renoverats och får leva vidare. De av byns innevånare som gått till den himmelska fåboden lever kvar i minnet. Varje gård som jag går förbi i min vandring har sin egen historia och sina människoöden.

Ingeborg Gossas